

in creatione. Differenter tamen, nam in transmutatione naturali remanet eadem materia, vel subjectum; in hoc autem sacramento remanent eadem accidentia. Et ex his potest accipi, qualiter differenter in talibus loqui debeamus. Quia enim in nullo prædictorum trium extrema sunt simul, ideo in nullo eorum potest unum extremum de alio prædicari per verbum substantivum præsentis temporis, non enim dicimus: Non ens est ens, vel panis est corpus Christi, vel aer est ignis, vel album est nigrum. Propter ordinem vero extremonrum possumus uti in omnibus hac præpositione, ex, quæ ordinem designat; possumus enim vere et proprie dicere, quod ex non ente fit ens, et ex pane corpus Christi, et ex aere ignis, vel ex albo nigrum. Quia vero in creatione unum extremonrum non transit in alterum, non possumus in creatione uti verbo conversionis, ut dicamus, quod non ens convertitur in ens. Quo tamen verbo uti possumus in hoc sacramento, sicut in transmutatione naturali. Sed quia in hoc sacramento, tota substantia in totam substantiam mutatur, propter hoc hæc conversio proprie transubstantiatione vocatur. Rursus, quia hujus conversionis non est accipere aliquod subjectum, ea, quæ verificantur in conversione naturali ratione subjecti, non sunt concedenda in hac conversione. Et primo quidem manifestum est, quod potentia ad oppositum consequitur subjectum, ratione cuius dicimus, quod album potest esse nigrum, et aer potest esse ignis, licet hæc non sit ita propria, sicut prima. Nam subjectum albi (in quo est potentia ad nigredinem) est tota substantia albi; non enim albedo est pars ejus; subjectum autem formæ aeris, est pars ejus; unde cum dicitur: Aer potest esse ignis, verificantur ratione partis per syncedothen. Sed in hac conversione, et similiter in creatione, quia nullum est subjectum, non dicitur, quod unum extremonm possit esse aliud, sicut, quod non ens possit esse ens, vel quod panis possit esse corpus Christi. Et eadem ratione non potest propriè dici, quod de non ente fit ens, vel quod de pane fit corpus Christi, quia hæc præpositio, de, designat causam consubstantiam, quæ quidem consubstantialitas extremonrum in transmutationibus naturalibus attenditur penes convenientiam in subjecto. Et simili ratione non conceditur, quod panis erit corpus Christi, vel quod fiat corpus Christi, sicut neque conceditur in creatione, quod non ens erit ens, vel quod non ens fiat ens, quia hic modus loquendi verificantur in transmutationi-

bus naturalibus ratione subjecti, puta, cum dicimus, quod album fit nigrum, vel album erit nigrum. Quia tamen in hoc sacramento, facta conversione, aliquid idem manet, scilicet accidentia panis, ut supra dictum est (art. 5 hujus quest.), secundum quamdam similitudinem aliquæ harum locutionum possunt concedi, scilicet, quod panis sit corpus Christi, vel panis erit corpus Christi, vel de pane fit corpus Christi, ut nomine panis non intelligatur substantia panis, sed in universalis, hoc, quod sub speciebus panis continetur, sub quibus prius continetur substantia panis, et postea corpus Christi.

Ad 1 ergo dicendum, quod illud, ex quo aliquid fit, quandoque quidem importat simul subjectum cum uno extremonrum transmutationis, sicut cum dicitur: Ex albo fit nigrum, et sic etiam dici potest: Hoc fit illud, id est, album fit nigrum; quandoque vero importat solum oppositum vel extremonm, sicut cum dicitur: Ex mane fit dies, et sic non conceditur, quod hoc fit illud, id est, quod mane fit dies. Et ita etiam in proposito, licet proprie dicatur, quod ex pane fit corpus Christi, non tamen proprie dicatur, quod panis fit corpus Christi, nisi secundum quamdam similitudinem, ut dictum est (in corp. art.).

Ad 2, dicendum, quod illud, ex quo fit aliquid, quandoque erit illud propter subjectum, quod importatur. Et ideo cum hujus conversionis non sit aliquod subjectum, non est similis ratio.

Ad 3, dicendum, quod in hac conversione sunt plura difficultiora, quam in creatione, in qua hoc solum difficile est, quod aliquid fit ex nihilo, quod tamen pertinet ad proprium modum productionis primæ causæ, quæ nihil aliud præsupponit. Sed in hac conversione non solum est difficile, quod hoc totum convertitur in illud totum, ita quod nihil prioris remaneat (quod non pertinet ad communem modum productionis alicujus causæ), sed etiam habet hoc difficile, quod accidentia remaneant corrupta substantia, et multa alia, de quibus in sequentibus agetur (quest. 77). Tamen verbum conversionis recipitur in hoc sacramento, non autem in creatione, sicut dictum est (in corp.).

Ad 4, dicendum, quod sicut dictum est, potentia pertinet ad subjectum, quod non est accidere in hac conversione. Et ideo non conceditur, quod panis possit esse corpus Christi; non enim hæc conversio fit per potentiam passivam creature, sed per solam potentiam activam Creatoris.

Hic explicat D. Thom. modum loquendi de hac conversione, de quo dicemus sectione penultima sequentis disputationis, explicata prius ipsa re.

DISPUTATIO L.

DE TRANSITU SEU CONVERSIONE PANIS ET VINI IN CORPUS ET SANGUINEM CHRISTI, QUÆ TRAN- SUBSTANTIATIO DICITUR.

In superioribus disputationibus explicatum est, quid in consecratione hujus sacramenti fiat. Nunc exponendum est, quomodo et per quam actionem seu mutationem fiat; diximus enim, in hac consecratione esse successionem quandam duarum substantiarum, quarum altera desinit esse, et habet rationem termini a quo; altera vero incipit esse sub speciebus, et habet rationem termini ad quem principaliter tendit consecratio; videndum ergo superest, qualis sit hæc successio, seu transitus, quæ res Theologis omnibus difficillima visa est, quia et omnino supernaturalis est, et nullam similem habet in natura. Quoniam vero tota pendet ex doctrina fidei, primum statuemos, quid de hac conversione fides doceat; deinde, ut fidei doctrinam declaremus, proponemus ea, quæ sunt de ratione verae conversionis; ac postea singula in hoc mysterio investigabimus; ac tandem, quomodo de hac conversione loquendum sit, docebimus.

SECTIO I.

An sacramentum Eucharistie perficiatur per veram conversionem, et transubstantiationem.

1. Lutherorum et Calvinistarum hæresis circa transubstantiationem. — Primo hæretici, qui vel negant presentiam Christi, vel affirmant presentiam substantiae panis, conversionem tollunt, et in hoc inter se convenient Lutherani et Calvinistæ, et alii supra relati, qui omnes in transubstantiationis nomine invehuntur, illud appellantes novum, barbarum, et portentosum. Secundo, qui negant, manere substantiam panis, concedunt tamen aliquid illius manere, admittunt quidem conversionem, transubstantiationem tamen evertunt, licet fortasse nomen transubstantiationis retineant; sed de his erroribus, et de eorum fundamentis nihil novi dicendum occurrit, quia non habent nova fundamenta, sed ex falsis principiis consequenter pullulant.

epist. de Corpore et sanguine Domini, migrare dicit panem in corpus. Fulbertus vero, epist. ad Bereng., dixit, transfundi; Alger. dixit, trajici et transferri, in lib. de hoc sacramento; Theoph., Matt. 23 et Marc. 24, et converti dixit, et transelementari, et Joan. 6, dixit, transformari; et similia verba sæpe habet Rupertus, lib. 5 in Joannem; et plures loquendi formulas antiquissimas, que hanc conversionem aperte indicant, referam in progressu hujus disputationis; que adduximus etiam disput. præced., sect. 2, hanc veritatem confirmant, et ex veritate ibi tradita petenda est ratio hujus conclusionis. Nam ad veritatem verborum Christi necesse est, ut in fine illorum, contentum sub speciebus jam non sit panis, sed corpus Christi; ergo necesse est, ut panis desierit, et vice illius corpus Christi successerit; ergo facta est conversione unius in aliud. Probatio hujus ultimæ consequentiae pendet ex omnibus dicendis in hac disputatione; nam ex hac ratione nascitur aliud dubium, scilicet an possint verba Christi esse vera absque vera conversione.

3. Secunda conclusio. — Prædicta conversio est vera transubstantiatio. — Dico secundo, sacramentum Eucharistiae confici per veram transubstantiationem panis in corpus, et vini in sanguinem Christi. Hæc conclusio non continet rem distinctam a præcedente, sed solum ponitur ad explicandam vocem, qua usum est Concilium Lateranense sub Innocentio III, cap. 4, ubi sub hac voce fidem hujus sacramenti credendam proponit, et cap. 3, anathematizat eos, qui aliter sentiunt; et eamdem rem probavit Concil. Florent., in decreto Eugenii, quamvis non omnino sub eadem voce, sed illis verbis: *Substantia panis in corpus Christi, et substantia vini in sanguinem convertitur*. Clarius Tridentin. supra dixit: Quæ conversio convenienter et proprie a sancta Catholica Ecclesia transubstantiatio est appellata; et canone 4, quam conversionem Catholica Ecclesia aptissime transubstantiationem appellat. Ratio vero hujus conclusionis est eadem, quæ præcedentis, quod ad rem attinet; quin hic commutatur tota substantia in totam, quod singulare est huic conversioni; habet ergo propriam et specificam rationem, distinctam ab aliis conversionibus ex præsupposito subjecto; hanc ergo rationem illa voce significamus. Quod vero attinet ad nomen, ratio est, quia cum hic transeat tota substantia in totam substantiam, quod in nulla alia conversione accidit, nullum erat

nomen conversiones alias significans, quod propriam rationem hujus conversionis indicaret; quapropter necessarium fuit, novum excoxitare nomen, quod illam explicaret, tum, ut simpliciter possemus de hoc mysterio loqui, tum ad notandos et cavendos novos errores circa hoc mysterium insurgentes. Quocirca, licet antiqui Patres usi fuerint variis nominibus, ut vidimus inter explicandum hoc mysterium, omnia tamen illa, vel generalia sunt, ut nomen conversionis, mutationis, transitus et migrationis; vel accidentaria mutationi magis sunt accommodata, ut nomen transfigurationis, et si quæ sunt similia; solum illud nomen transelementatio, quo usus est Theophylactus, magis accedere videtur ad proprietatem mysterii explicandam, quia significat mutationem usque ad prima elementa, etiam usque ad materiam primam; tamen illa vox et durior est, et non satis accommodata; significare enim potest conversionem unius elementi in aliud, vel resolutionem misti in elementa; at vero transubstantiatio propriissime et accommodatissime significat transitum seu conversionem totius substantiæ in totam substantiam. Neque est novum in Ecclesia, ad confutandas haereses et explicanda mysteria, nova invenire nomina, quæ res antiquas proprie significant, et veritatem Catholicam satis exprimant; et sic olim inventum est ὄμοισις, seu consubstantialis, et nomen θεοτόκος, Deipara; sic etiam Evangelista mutationem Christi in externo splendore et specie transfigurationem vocavit; eodem ergo Spiritu ducta Ecclesia mutationem substantiarum transubstantiationem appellat.

4. Ex hac fidei doctrina colligitur primo, corrigendos esse Scholasticos, qui hanc doctrinam de conversione hac, seu de transubstantiatione, non admodum antiquam esse dixerunt, inter quos sunt Scotus, dist. 40, quæst. 4, § Quantum ergo ad istud argumentum, et dist. 41, quæst. 3; Gabriel, lectione 41 in canon. Constat enim ex dictis, et ex definitione Concilii Tridentini, et ex Concilio Romano sub Gregorio VII, supra relato, rem ipsam antiquissimam esse, ac perpetuo in Ecclesia creditam, quamvis fortasse superioribus temporibus non fuerit tam aperte explicata, sicut modo est.

5. Secundo infero, si quis confiteatur præsentiam corporis Christi, et absentiam panis, neget tamen veram conversionem unius in aliud, in haeresim labi, quia Ecclesia Catholica non solum duo priora, sed etiam hoc ter-

tium definit ac docet; sicut in miraculo facto a Christo, Joannis 2, non solum de fide est, illis hydriis prius fuisse aquam impositam, et postea inventum illic fuisse vinum; sed etiam est de fide, aquam conversam esse in vinum; si quis tamen confitendo rem totam, vocem transubstantiationis abjeceret, ut ineptam et barbaram, in re ipsa non existimo esse haereticum, quia usus vocis per se non pertinet ad objectum fidei; esset tamen valde temerarius, scandalosus, ac piis aures offenderet, ac denique in externo foro habendum esset vehementer de haeresi suspectus.

SECTIO II.

Quæ sint ad veram conversionem et transubstantiationem necessaria.

1. *Conversio non est relatio.* — Hæc quæstio magna ex parte philosophica est; absque illius tamen cognitione non potest explicari hoc mysterium, nec redi ratio veritatis traditæ. Supponendum vero imprimis est, quid nomine conversionis significetur; significat enim hæc vox transitum unius rei in aliam, ut constat ex communi conceptione hominum. Ex hac autem communi conceptione intulerunt aliqui, conversionem tantum esse relationem talium rerum, seu terminorum inter se, et adducunt D. Thomam hic, art. 4, ad 1, dicentem, conversionem substantialem importare ordinem substantiarum. Sed hoc, si de propria relatione intelligitur, verum esse non potest, ut ostendemus; potius igitur ex prædicta vocis significatione sumendum primo est, ad conversionem necessarium esse, ut sit inter duas res positivas, quarum altera habeat rationem termini a quo, et altera ad quem, quia ab una fit transitus in aliam, quod videre licet in omni conversione, si inductio fiat. Et confirmatur, quia in hoc distinguitur conversio a simplici productione, in qua non sequitur alterius desitio, vel corruptio; et a simplici desitione et corruptione, quæ non terminatur ad alterius rei productionem; creatione enim non est conversio, neque etiam annihilationis, neque illuminatio, vel obtenebratio. Est autem propria conversio, quando ex calido fit frigidum, etc.

2. *Objectio.* — *Responsio.* — Dices: motus localis fit inter terminos positivos, et tamen non est conversio, quia unum ibi non convertitur in aliud. Respondetur primo: non diximus omnem transitum inter terminos positivos esse conversionem, sed e contrario,

omnem conversionem esse inter terminos positivos. Deinde illa etiam mutatio potest dici conversio non loci in locum, aut Ubi in Ubi, quia, ut D. Thom. docet, conversio non est inter formas, sed inter composita aut concreta; non enim convertitur albedo in nigredinem, sed album in nigrum; et similiter in praesenti ex sedente fit stans, et ex existente in loco superiori fit existens in loco inferiori.

3. *Objectio.* — *Aliorum evasio.* — *Impugnatur.* — *Prima responsio.* — Sed potest rursus objici, quia generatio ignis est propria conversio, et tamen, si res attente consideratur, non fit ex termino positivo, sed privativo, quia prius natura expellitur forma ligni per dispositiones præcedentes, et ita cum fit ipsa generatio substantialis, jam non fit proprie ex ligno, sed ex non igne. Propter hoc dicunt aliqui, naturalem conversionem, praesertim substancialem, non esse propriam conversionem, et in hoc superari a supernaturali conversione, quæ subito fit, et sine alteratione prævia, ut quando Christus convertit aquam in vinum, vel Deus fœminam in statuam salis; nam ibi proprie fit transitus a substantia in substantiam. Sed imprimis in hoc nulla est differentia, quæ ad rem spectet; nam istæ supernaturales conversiones in exemplum adductæ vere sunt conversiones formales, et non differunt a naturali conversione, in substantia, sed in modo, ut D. Thomas docuit in 2, dist. 48, quæst. 4, art. 3, ad 4, et in 4, dist. 47, quæst. 4, art. 5, quæstiunc. 4. Modus autem ille solum est, quod subito et immediate fit, quod ab agente naturali, non nisi paulatim, et interdum fortasse per multas transmutationes fieri possit; tamen sicut in naturali conversione præcedunt dispositiones, quæ prius incipiunt, et in instanti generationis consummantur, ita in hac supernaturali conversione formalis, in ipsomet instanti conversionis subito fiunt integræ dispositiones, quæ natura etiam antecedunt formam substancialem, et eodem modo dici possunt expellere contrariam; ergo vera nulla est differentia. Nam quod illæ dispositiones prius fuerint inchoatae, necne, nihil refert ad veritatem et proprietatem conversionis substantialis, quæ in momento fit. Et confirmatur, quia propriissime dicitur, vivens convertere alimentum in substantiam suam. Respondetur ergo, etiam si dispositiones aliquo modo dicantur in suo genere expellere formam, proprie tamen unam formam substancialem expellere aliam formam

liter, et ex vi generationis unius sequi corruptionem alterius, et hoc satis esse ad veram conversionem.

4. Et addo ulterius, etiam si lignum corrumpetur per solam alterationem, quæ extrinsece tantum ad generationem terminatur, illud fore sufficiens ad veram conversionem, quia simpliciter illa res fieret ex termino positivo, aliquo modo sibi repugnante, et talis terminus non desineret esse, nisi ex illo aliis fieret, quod satis est ad conversionem, ut magis ex dicendis constabat.

5. Secunda conditio necessaria ad conversionem est, ut unus terminus, ex quo fit conversio, aliquo modo designat esse, et alias, ad quem fit conversio, aliquo modo fiat seu incipiatur esse. Haec etiam assertio communis est et fere per se nota ex significatione vocis; patet enim prior pars, quia, quod convertitur, transit in aliud; ergo necesse est, ut aliquo modo designat esse. Item in omni mutatione, terminus a quo, desinit; sed res, quæ convertitur, habet in hoc transitu rationem termini a quo; ergo necesse est, ut aliquo modo esse designat. Denique si nullo modo esse desineret, nullo modo mutaretur, nec proprie, nec improprie, sed maneret, sicut antea; ergo nulla esset ratio, ob quam ex tali re diceretur fieri alia, magis quam ex aliis rebus, quæ immutatae etiam manent. Altera pars de termino ad quem, fere eisdem modis probari potest, quia conversio, ut dixi, non est pura corruptio, vel desitio, sed includit positivum transitum vel effectiōne aliquam positivam; ergo necesse est, ut per eam aliquid fiat in re, ad quam conversio tendit; nam impossibile est, intelligere positivum influxum causæ effientis, quin illi respondeat aliquo modo fieri et factum esse in aliqua re. Secundo, quia hoc invenitur in omni termino ad quem cuiuscumque alterius mutationis; ergo et in hoc. Tertio quia, si ille terminus eodem modo se haberet, sicut antea, non esset ratio, propter quam alia res diceretur in eum conversa, magis quam in res alias, quia talis denominatio nullum habet in re fundatum, sed gratis est conficta. Quod ita ostendo et declaro, quia, cum res aliqua dicitur esse terminus, in quem alia est conversa, vel haec denominatio est intrinseca tali termino, et sic necesse est sumi ab aliqua re in ipso existente, que in illo fiat nova vel novo modo, cum denominatio sit nova, et quæ antea non erat, sed ex conversione provenerit; ergo, quoad hoc necesse est, talem terminum esse

aliquo modo de novo factum; vel illa denominatio est per se extrinseca, et tunc ulterius interrogo, an sumatur a forma reali positiva, licet extrinseca; de qua forma ulterius inquiram, ubi sit, et an facta sit de novo, et nihil poterit in his omnibus responderi probabiliter, et quicquid dicatur, talis forma, vel compositum in quo illa fuerit, erit potius terminus conversionis, quam res illa, quæ dicitur extrinsece denominari, quia realis effectio non tendit per se ad extrinsecam denominationem; vel sumitur extrinseca hæc denominatio solum a desitione alterius termini, et hoc etiam non potest, quia illa desitio est quid privativum, a quo non potest sumi denominatio positiva; esse autem terminum ad quem conversionis, est aliquid positivum; neque etiam intelligi potest, quæ alia denominatio, etiam privativa, redundet in terminum ad quem, ex sola desitione termini a quo, quandoquidem ille nulla re privat prout desitionem alterius.

6. *Evasio. — Impugnatur. — Alia evasio etiam refutatur. — Evasio. — Impugnatur.* — Dicunt aliqui posse unam rem converti in aliam, solum quia desinit in illam; ita ut desitio unius non terminetur simpliciter ad non esse, sed ad aliam rem; potest autem hoc modo terminari (inquit) ad aliam rem, quæ antea existebat, etiam si in illa nihil de novo ponatur, nec novum esse, nec novus modus, nec nova dependentia. Cujus sententia videatur esse Cajet. supra, quæst. 2, art. 4; et Scotus in 4, dist. 10, quæst. 4, art. 2, et in Quodlib. 10. Ille enim, etiam in hoc sacramento, videtur distinguere actionem conversivam ab adductiva; et priorem explicare videtur dicto modo; et ita eum intelligent discipuli ejus, unde inferunt, posse fieri actionem conversivam panis in corpus Christi, manente corpore in celo, et eodem modo quo antea, si actioni conversivæ non conjugatur adductiva, et consequenter Cajetanus concedere videtur posse aliquid converti in Deum. Sed hæc ratio, et predicta ratione facta, et suismet illationibus satis confutatur. Interrogo enim, quid sit, desitionem unius rei terminari ad aliam, si in illa nec rem, nec dependentiam novam ponit. Illud enim terminari, non poterit esse aliquid extrinsecum in illo termino ad quem, quia in illo nihil ponit de novo. Si autem est aliquid extrinsecum, illud esse non potest, nisi sola privatio, quæ non potest denominare talem terminum, cum non privet illum, neque extrinseco aliquo,

neque intrinseco. Deinde illud, quod in termino ad quem, supponitur actioni, quatenus supponitur, non est terminus, quia ut sic, nullo modo fit, sed potius, ut sic, se habet ad modum subjecti; ergo, si actio conversiva terminatur ad praexistentem, illa quatenus praexistens non poterit esse terminus; ergo oportet, ut sit terminus, quatenus aliquid de novo, vel novo modo in illa fit; non potest enim esse terminus actionis realis, solum quatenus de novo extrinsece denominatur, quia necessesse est, ut actio realis positiva habeat realem et intrinsecum terminum, qui per illam fiat, a quo poterit resultare denominatio extrinseca; patet antecedens argumento facto, quia actio est realis influxus causæ effientis cui respondet realis effectus. Nam, si datur facere, illi respondet fieri, et fieri respondet factum esse. Nec valet distinctio aliorum de actione conversiva, quia actio conversiva, si est vera actio, ut revera est, et statim etiam probabimus, necesse est ut illi conveniat id, quod est de essentia actionis realis ut sic. Præterea, si corpus Christi, v. gr., in celo post desitionem panis eodem modo prorsus se habet, quo corpus Virginis, quare panis magis conversus est in illud, quam in corpus Virginis? Certe, neque ex parte corporis, neque ex parte panis, reddi potest ratio. Sed dicere possunt, quia ex intentione agentis haec desitio panis terminatur ad corpus Christi, et non ad corpus Virginis. Sed quid refert intentio agentis? aut qualis illa esse potest, si in re nihil operatur? Hic vero nihil operatur, quia non ponit maiorem habitudinem in hac desitione respectu unius corporis, quam respectu alterius, quia neque ipsa desitio in se aliter se habet, cum sit mera negatio, vel privatio, neque ipsum corpus aliter etiam se habet, ut predicta sententia supponit. Denique, quod aliqua creatura possit converti in Deum, est satis falsum et absurdum, et contra D. Thom. in illa quæstione, art. 2, et fere contra omnes Doctores, ut postea videbimus.

7. Tertio ex predictis colligitur, in omni reali conversione necessariam esse, ut minimum, unam realem actionem, et duas partiales mutationes, vel quasi mutationes. Hoc totum manifestum est in omni conversione formalis, tam naturali, quam supernaturali. Quod autem hoc sit simpliciter de necessitate conversionis realis ut sic, facile potest ex dictis probari. Et primo patet prior pars de actione, quia, ut dicebam, conversio differt a mera desitione, vel corruptione; ergo con-

versio non fit per solam suspensionem influxus causæ agentis, quia ex hac desitione præcise non sequitur, nisi pura desitio vel corruptio; ergo requirit conversio positivum influxum causæ agentis; ergo requirit actionem. Quod præterea tam notum videtur ex terminis, ut superfluum sit illud probare, quia conversio passiva sine conversione activa, mente concipi non potest, et minus intelligi potest conversio activa sine reali actione. Dixi autem, ut minimum, quia in dubium verti potest, an necessarium sit actionem hanc esse unam tantum, vel possint interdum esse plures, quasi partiales, et inter se connexæ; in conversionibus enim formalibus una actio sufficit, per quam fit terminus ad quem, et consequenter expellitur etiam formaliter terminus a quo, et hoc fortasse invenitur in omni alia actione tam naturali, quam supernaturali, extra hoc mysterium; hic vero habet specialem difficultatem, quam infra tractabimus, quia pendet ex dicendis.

8. Altera pars conclusionis de dupli mutatione satis patet ex dictis, quia in conversione sunt duo termini, et unus transit aliquo modo de esse ad non esse; fit ergo in illo mutatione privativa; de hoc nullus dubitat, quia, quod convertitur, quatenus convertitur, non manet, ut supra dixit D. Thom. art. 2; et ex ipsa voce est per se notum; alter vero terminus, scilicet ad quem, aliquo modo fit, seu transit de non esse ad esse, ut probavi; ergo ex parte illius est mutatione positiva; dixi autem, vel quasi mutations; quia juxta physicam proprietatem mutationis præsupponit subjectum, et hoc modo est quidem necessaria mutatione in omni conversione formalis, quia in ea fit solum mutatione ratione formæ, manente eodem subjecto sub utroque termino. Non potest autem hoc esse de ratione conversionis ut sic, quia potest dari conversio, quæ non sit ex subjecto; latius ergo potest dici mutatione, omnis incepit, vel desitio rei, quia, quod incipit, aut desinit, aliter se habet, quam antea; et hoc sensu diximus, necessariam esse in omni conversione duplē mutationem, vel quasi mutationem. Atque hinc constat, conversionem non posse dici relationem; si proprie loquamus, quia conversio activa est actio, ut ostensum est; conversio autem passiva, prout se tenet ex parte termini, non potest esse sola relatio prædicamentalis, ut jam etiam ostendimus; sed necessario esse debet dependentia, vel fieri unius termini cum desitione alterius; et confirmatur, quia, si est

relatio, vel est inter terminos conversionis inter se, vel inter terminum ad quem, seu suppositivum terminum conversionis, et ipsum agens; primum dici non potest, quia illa relatio tantum potest esse relatio relationis, quae est inter ens et non ens; quis autem dicat, realem conversionem esse tantum relationem rationis? Præterea, quamvis fingatur esse relatio realis, necessarium esset antecedere fundamentum ejus, ex quo consequeretur. Non est autem aliud, nisi ipsa conversio. Idem argumentum fieri potest in alio membro, si dicatur haec relatio esse inter terminum conversionis, et causam agentem, quia etiam oportet, talem relationem fundari in ipsa emanatione talis termini ab agente, sive illa emanatio dicat aliquam dependentiam ex natura rei distinctam ab ipso termino, sive essentialiter in formalis ratione ejus inclusam, hoc enim ad præsentem questionem non pertinet, dummodo intelligamus, hanc conversionem passivam non consistere proprie in illa relatione, sed in fundamento ejus, concurrentibus aliis conditionibus statim declarandis.

9. Dubium.—Sed occurrit in hac conditione gravis difficultas, an oporteat in conversione substantiali hanc duplicem mutationem esse substantialiem ex parte utriusque termini, vel alterius. Sunt enim in hoc variae sententiae. Quidam enim existimant, requiri mutationem substantialiem ex parte rei conversæ, non vero ex parte ejus, in quam fit conversio. Ita videtur sentire Okam in 4, quest. 6, dub. 3, quem aliqui recentiores sequuntur, fundati solum in nomine conversionis, quod potissimum significare videtur habitudinem termini a quo, qui dum convertitur, non manet; sed præser-tim videtur inventus hic dicendi modus ad explicandum hoc mysterium, in quo nulla substantialis mutatio fieri videtur in termino ad quem, cum tamen hic fiat conversio substantialis. Sed nihilominus hæc sententia mihi non probatur. Primo quidem quia neque ad hoc mysterium explicandum est necessaria, ut infra ostendam, neque in aliqua alia conversione naturali, aut supernaturali habet fundamentum; semper enim conversio substantialis ad aliquam substantiam terminatur, vel ad aliquod esse substantialie, quod de novo acquiratur, saltem respectu totius compositi, quod dico propter generationem hominis, vel propter conversionem alimenti in hominis substantialiam, in qua, licet non fiant de novo essentiales partes, ex quibus constat

terminus ad quem talis conversionis, uniuntur tamen substantialiter, et ita de novo fit aliqua substantia. Et declaratur, nam, si fingeremus per alterationem fieri corruptionem substantialium, et tamen formæ substantiali non succedere aliam substantialiem formam, sed solum qualitatem aliquam conservantem materiam, nullus diceret esse conversionem substantialiem, sed solam corruptionem, sicut opinati sunt multi, ponentes formam corporeitatis, et asserentes, interdum manere materiam cum sola illa, ablata specifica forma. Secundo, quia in conversione considerari potest vel actio, quæ dici potest conversio activa, vel passio, sive passiva conversio; si de actione sit sermo, illa necessario est accidentaria, quando terminus ad quem est accidentis, quia actio totam suam rationem et entitatem habet ex termino ad quem. Si vero loquamur de conversione passiva, illa, ut dicebam, constat ex duplice mutatione, quæ partim fit in termino a quo, partim in termino ad quem. Si ergo illa, quæ fit in termino ad quem, est accidentalis, licet illa, quæ fit in termino a quo, sit aliquo modo substantialis, cur tota conversio dicetur substantialis, cum acquisitio termini ad quem sit per se intenta, desitio vero termini a quo sit per accidentem consecuta, cumque illa mutatio, quæ est ad terminum ad quem, sit positiva, altera sit tantum privativa, ac denique cum omnis alia mutatio suam rationem præcipue sumat ex termino ad quem? Et confirmatur; nam, quis dicat fore conversionem substantialiem, si substantia panis converteretur in solum quantitatem corporis Christi, fore vero accidentalem, si quantitas converteretur in materiam, seu substantiam? Ratio autem fundata solum in nomine conversionis non videtur esse ullius momenti, quia conversio utramque habitudinem significat, nec magis importat destructionem unius termini, quam alterius effectu-nem; et contrarium gratis et sine fundamento assumitur.

10. Falsum est etiam quod requiratur ex parte termini ad quem.—Propter has ergo rationes potest esse secundus dicendi modus, ad conversionem substantialiem per se requiri ut in termino ad quem fiat mutatio, seu incep-tio substantialis, sive in termino a quo fiat, sive non; et hoc videri potest verisimilius, quia terminus ad quem, est præcipius, et per se intentus. Sed nihilominus etiam hoc non placet, quia neque hoc deservit ad præsens mysterium, in quo clarior est mutatio sub-

DISPUTAT. L, SECT. II.

stantialis in termino a quo, quam in termino ad quem, neque afferri poterit aliud genus conversionis substantialis, in quo hoc repri-riatur. Deinde quia conversio, licet respiciat terminum ad quem per se et directe, involvit tamen terminum a quo, et utriusque mutatione quodammodo componitur; et sicut substancialis ex substancialiis componitur, ita hæc conversio si substantialis sit, ex mutationibus substantialibus componi debet, et nomen ipsum conversionis substantialis significare videtur, substantialis esse, quæ convertitur;

unde si ex accidentaliter termino fieret res substantialis, esset quidem illa substantialis productio, non tamen proprie substantialis conversio. citer, aliunde petendum esse. Potest autem hæc Scoti sententia apparerter confirmari ex Concil. Trident., sess. 13, cap. 4, dicente: *Quoniam Christus corpus suum, id, quod sub speciebus panis offerebat, vere esse dicit, ideo persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, per consecrationem panis et vini, conversionem fieri, etc.* Ex quibus verbis sic argumentor. Ex sola veritate verborum Christi colligitur vera conversio, ut aperte docet Concilium. Sed ad veritatem verborum Christi satis est, quod substantia corporis Christi in fine prolationis verborum sit sub accidentibus, et substantia panis jam ibi non sit; ergo hoc præcise sufficit ad veram conversionem; pos-sunt autem illa duo fieri per solam successio-nem substantialium sub illis accidentibus, quacumque ratione facta sit; id est, sive substantia panis in nihilum redacta sit, sive alibi conservata, et similiter, sive Christi corpus ibi fuerit productum, sive aliunde adductum.

41. Refutatur prædicta sententia.—Hæc tamen sententia mihi etiam displicet, quia nisi abutamur vocibus, illa non est conversio substantialis, sed commutatio substantialium, quod non satis est ad conversionem substancialis; alias quandocumque una substantia alteri succedit solum in loco, aut situ aut alio accidentaliter munere, conversio fieret substancialis; quod est contra communem sensum omnium, et contra rationem, quia cum dicitur conversio substantialis, illa differentia substantialis dicit speciem, non subjectum conversionis, sicut et dicitur mutatio localis; at vero quando commutatio est inter substancialias in re accidentaliter, licet subjectum conversionis sit substantia, tamen species conversionis non est substantialis; ut si Christus mutaret aquam in vinum, invisibiliter trans-ferendo in aliud locum substantiam aquæ, et inde adducendo vinum, et illud constituendo in locum aquæ, nullus diceret, esse conver-sionem substancialis. Unde August., lib. 18 de Civit., cap. 18, hanc assignat differentiam inter conversiones miraculosas ac veras, quas Deus facit, et apparentes, quæ fiunt a dæmoni-ne, quod illæ fiunt per veram, et substancialem rerum conversionem; hæc vero per solam invisibilis translationem, quam merito negat esse veram conversionem. Tota autem transmutatio, quæ in hac opinione asseritur, re-vera non est nisi translatio quedam. Illud autem, quod addebatur de officio substanciali, nihil juvat, quia totum illud officium acciden-tale est, ut constat ex Dialectica, et infra-